

Pietro Archiati

Bhagavadgíta a listy Pavlovy

Stěhování duší nebo znovuvtělování?

Staroindická Bhagavadgíta, jedno z nekrásnějších svatých Písem v dějinách lidstva, je nedosažitelná nejen ve své obsahové dokonalosti, ale také v umělecké formě jazyka. Ve srovnání s ní nacházíme naproti tomu v Pavlových listech něco „až příliš lidského“. Člověk má vskutku dojem, že co do formy i obsahu jsou mnohem méně dokonalé.

Z Východu proto vůči křesťanství často zaznívá námitka: „Což nejsou Pavlovy listy ve srovnání s našimi svatými Písmy značně neotesané? Váš Pavel je každou chvíli osobní, jeho listy neustále probleskují lidské vášně, jeho vlastní záliby a mínění. Jak by někdo mohl křesťanské náboženství považovat za dokonalejší, za bližší božství, kdyby tyto spisy, řazené k těm zásadním, porovnal s obsahem a formou takové Bhagavadgíty? Vždyť ta je veskrze božsky inspirovaná, kde však je božská dokonalost u Pavla?“

Zabýváme-li se blíže touto otázkou, poznáváme smysl vývoje z jiného úhlu pohledu. Není pochyb o tom, že Bhagavadgíta jakožto klenot východního náboženství nebyla v dokonalosti svých myšlenek a vznešenosti jazyka překonána. Lidé byli v té době ještě schopni přijímat myšlenky a slova, pocházející přímo od božstva. Právě to je však důležité: u Bhagavadgíty se jedná o dílo, které nemůže být dokonalejší. Máme v ní před sebou závěr, stojíme na vrcholu, kde už není možné jít dál. Tímto směrem už náboženství nemohlo pokračovat. A jestliže je v nějakém směru dosaženo nejvyššího vrcholu, musí se vývoj, neměli se zastavit, odhodlat v jiném směru k novému začátku.

A právě k tomu dochází v případě Pavlových listů. Jsou novým počátkem, směřujícím zcela novým směrem. Ve vývoji, který následuje po přelomu věků, je důležité nejen co uskutečňuje, co zjevuje božstvo - to se děje beztak! Pro člověka je čím dál víc rozhodující i to, co může on sám svobodně tvořit. Bhagavadgíta je dokonalá, protože je dílem Božím. Pavlovy listy jsou v porovnání s ní nedokonalé, protože jsou více dílem lidským. Avšak skromné začátky u Pavla představují nový počátek, který má před sebou celá tisíciletí vývoje. Právě proto, že se člověk se svým svobodným tvořením nachází na počátku, má plné právo být nedokonalý. Zajímání člověka bychom neměli poměřovat dokonalostí božské řeči, nýbrž dobou, kdy člověk ještě vůbec nedovedl mluvit. Když malé dítě říká svá první slova jsou zajisté jen žvatláním oproti tomu, jak dovedou mluvit rodiče, přesto je rodiče právem prožívají jako zázrak. Ani je nenapadne, aby dětská slůvka považovali za nedokonalá nebo srovnávali s dokonalostí vlastní mluvy.

Stěhování duší nebo znovuvtělování?

K pochopení východních náboženství je významná otázka takzvaného „stěhování duší“ nebo „znovuvtělování“. Mnoho lidí se domnívá, že zásadní rozdíl mezi křesťanstvím a náboženstvími pocházejícími z doby před přelomem věků spočívá v tom, že podle pojetí těchto náboženství žije člověk více než jednou, že se na Zemi znovu a znovu vrací. o tom dosud nebylo v nynějším křesťanství ani řeči.

Musíme ovšem rozlišovat mezi chápáním opakovaných pozemských životů, které odpovídá dnešnímu vývojovému stavu lidského vědomí - jak ho můžeme najít například u Rudolfa Steinera - a chápáním orientálním, které nalzáme v hinduismu, v buddhismu nebo v posledním doznívání také u Platona. Mezi těmito dvěma pojetími existuje zásadní rozdíl, který lze dobře postihnout pomocí obou pojmů „stěhování duší“ a „znovuvtělování“.

Výraz „stěhování duší“ odpovídá řeckému pojmu „metempsychosis“, což poukazuje na přecházení duše od jednoho těla k druhému. Pojem „znovuvtělování“, chápaný v moderním smyslu, se naproti tomu vztahuje k vývoji samostatného ducha nadaného Já. Rozdíl mezi duší a duchem je srovnatelný s rozdílem mezi dítětem a dospělým člověkem - a je vskutku značný!

Východní náboženství, která vznikla před přelomem věků, neměla předpoklady k tomu, aby s ohledem na člověka mohla mluvit o opakovaném vtělování plně vědomého individuálního ducha. Mluví-li o stěhování duší, poukazují právem na přecházení člověka jakožto duše z jednoho těla na druhé. Člověk se tenkrát prožíval téměř výlučně jako „duše“ jako člen národa nebo náboženství, nesený společnými zákonem - a téměř vůbec jako jednotlivý samostatný „duch“.

Moderní člověk naproti tomu nesestává jen, jak se pořád dokola tvrdí, z těla a duše. K těmto dvěma přistupuje ještě duch - vědomí Já, schopnost myslet vlastní hlavou a jednat z vlastní svobodné vůle. Tato trojčlennost lidské bytosti - v dřívějších dobách nazývaná trichotomie neboli trojdílnost - byla v prvních křesťanských staletích ještě obecně známá. V roce 869 ji však církev na koncilu v Konstantinopoli prohlásila za kacířství. Avšak i předtím, v prvních staletích po přelomu věků, bylo možné hovořit o individuálním lidském duchu jen v náznaku. Byla to spíše předtucha toho, čím se každý člověk může teprve v průběhu dlouhého vývoje stát. Proto je i výrok, že člověk sestává z těla, duše a ducha, do jisté míry mylný. Člověk může v míře, v jaké na sobě pracuje, dávat své tělesné a duševní přirozenosti stále více „ducha“, to znamená stále více individuální a tvořivé podněcující síly. Je povolán k tomu, by se víc a víc stával svobodným duchem. Tělo a duše jsou nadány z božské milosti, od přírody. „Fungují“ takřkajíc samy od sebe, bez jeho svobodného přičinění. Duch je naproti tomu to, co si každý může pouze individuálně vědomě vydobýt - plně svobodně.

Rozdíl mezi duší a duchem je dobře patrný na příkladu dvojího - „aktivního“ a „pasivního“ - intelektu, Aristotelova pojmu *nús*. Všechny dojmy, které člověk pasivně přijímá, formují jeho duševní bytost. Jako duše se člověk nachází pod vlivem těla, dědičnosti, prostředí a zvyků svého okolí. Jako duše je součástí komunity, není ještě samostatným individuem, je jako ovce ve stádě, jako malé dítě chované v bezpečí svého prostředí.

Avšak čím více se člověk stává vnitřně tvořivým a vytváří něco pravlastního, tím více se vyvíjí v ducha. Jakožto duše je strháván skupinou, jako duch rozvíjí vlastní iniciativu a stává se samostatným. To je zásadní rozdíl mezi duší - a jejím vývojovým zákonem, stěhováním duší - a individuálním duchem s jeho zvláštním způsobem vývoje, znovuvtělováním.

Opakované budování jedinečného těla, přiměřeného Já, je vývojovým zákonem Já, tedy individuálního ducha věčné individuality člověka. O znovuzrození ve vlastním smyslu je možné mluvit jen ve vztahu k citelné zkušenosti Já - k individualitě, která zůstává sama sebou a která pojímá pro jeden celý život vlastní plán a uskutečňuje ho. Silou své jedinečnosti si lidský duch vytváří pokaždé nové tělo, aby naplňoval své vlastní vývojové cíle.